

Adam Harasim

*Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa – Państwowy Instytut Badawczy
w Puławach*

ZMIANY W SYSTEMIE DORADZTWA ROLNICZEGO W POLSCE*

Słowa kluczowe: doradztwo rolnicze, jednostki doradcze, organizacja, regulacje prawne

Wstęp

Polska należy do nielicznej grupy krajów, obok Austrii, Danii i Niemiec, mających najdłuższe tradycje w funkcjonowaniu służb rolnych i doradczych (26). Początki doradztwa sięgają II połowy XIX wieku, gdy prowadzone przez kółka, towarzystwa i szkoły rolnicze było wsparciem edukacji i kształcenia rolników na ziemiach polskich w okresie zaborów (2).

W rozwoju oświaty rolniczej doniosłą rolę odgrywały izby rolnicze funkcjonujące zarówno w okresie przedwojennym, jak i międzywojennym (1918–1939), których głównym celem było organizowanie zawodu rolniczego (6). Izby rolnicze to instytucje publiczno-prawne samorządu gospodarczego rolnictwa (5). W okresie międzywojennym izby stanowiły ważne ogniwo między samorządem terytorialnym a administracją państwową (6). W okresie powojennym izby rolnicze działały do 1947 roku, a lata 1947–1957 to okres stagnacji w rozwoju doradztwa rolniczego. Po niemal 50-letniej przerwie (1947–1995), na mocy ustawy z dnia 14 grudnia 1995 roku (21), izby rolnicze zostały ponownie powołane do życia.

Okres powojenny aż do stanu obecnego charakteryzował się dużą zmiennością w zakresie organizacji i funkcjonowania służb rolnych i doradczych. Szerzej ten okres rozwoju doradztwa rolniczego przedstawiono w dalszej części pracy.

Dla lepszego zrozumienia celu i zakresu działania służb rolnych i doradczych przedstawiono poniżej ich niektóre definicje. Służba rolna to nazwa zespołu specjalistów rolnych (agronomów, zootechników i innych) zatrudnionych w administracji państwowej (np. urzędach gminnych) mających za zadanie doradztwo rolnikom indywidualnym (18). Pojęcie doradztwa rolniczego jest różnie definiowane.

* Opracowanie wykonano w ramach zadania 2.7 w programie wieloletnim IUNG-PIB.

Według Maziarza (11), doradztwo to działalność polegająca na udzielaniu przez doradców pomocy fachowej rolnikom w konkretnych sprawach zawodowych, związanych z dążeniem do racjonalnego prowadzenia gospodarstwa rolnego. Drygas(3) doradztwo określa jako zorganizowane, edukacyjne (intelektualne) oddziaływanie instytucji doradczych na rolników i ich rodziny w celu skutecznego rozwiązywania ich ekonomicznych (zawodowych) i społecznych (socjalnych) problemów. Według Kujawińskiego (9), doradztwo rolnicze to swoisty rodzaj edukacji, polegającej na automotywacyjnym i intencjonalnym współdziałaniu partnerskim rolnika z doradcą rolniczym zmierzającym do rozwiązywania problemów zawodowych rolnika znajdującego się, bądź mogącego się znaleźć, w określonej sytuacji problemowej oraz pozwalającym:

- przygotować rolnika do podejmowania skutecznych działań zapobiegających niepowodzeniu w jego pracy we własnym gospodarstwie rolnym,
- nastawić i wdroyć rolnika do samodzielnego rozpoznawania i rozwiązywania swoich problemów zawodowych.

Szeroki przegląd definicji doradztwa zawiera opracowanie Kujawińskiego (9).

Cel i zakres pracy

Celem opracowania było przedstawienie głównych etapów rozwoju służb rolnych i doradczych w powiązaniu z unormowaniami prawnymi. Rozpatrywano ewolucję doradztwa rolniczego, począwszy od jego początków w końcu XIX wieku, poprzez rozwój w okresie międzywojennym (lata 1918–1939) i powojennym wraz z analizą stanu obecnego. Etapy rozwoju doradztwa były związane z uwarunkowaniami społeczno-politycznymi.

Początki doradztwa rolniczego w okresie przedwojennym i międzywojennym

Zagadnienie ewolucji i kształtowania systemu doradztwa rolniczego w Polsce było przedmiotem kilku przeglądowych publikacji. Na uwagę zasługują opracowania Wawrzyniaka (26), Zawiszy (33) i Parzonko (13). W rozwoju doradztwa rolniczego w Polsce można wyróżnić 6 etapów (tab. 1). W każdym z etapów wyodrębniono okres, jednostki doradcze, charakter i cel doradztwa oraz jego przyczynę. W związku z tym w dalszej części pracy skupiono się głównie na ewolucji jednostek doradczych w powiązaniu z aktami prawnymi.

Tabela 1

Główne etapy ewolucji doradztwa rolniczego w Polsce

Etap	Okres	Jednostki doradcze	Charakter doradztwa	Cel doradztwa	Przyczyna
I	2 połowa XIX w.	kółka rolnicze, towarzystwa rolnicze, szkoły rolnicze	wspieranie edukacji i kształcenia rolników	uzupełnianie wiedzy i wykształcenia rolników na ziemiach polskich w okresie rozbiorów	niski poziom wykształcenia i wiedzy rolników
II	lata 20. i 30. XX w.	wydziały kółek rolniczych w Centralnych Towarzystwach Rolniczych, izby rolnicze	budowanie fundamentów profesjonalnego doradztwa	przygotowanie form i metod pracy doradczej	potrzeba pomocy dla odbudowywanego i rozwijającego się rolnictwa
III	lata 50. i 60. XX w.	Związek Samopomocy Chłopskiej, państwowe ośrodki maszynowe, kółka rolnicze i służby gminne	wspieranie administracji sterującej rolnictwem	realizacja polityki rolnej poprzez kadry doradcze	wspieranie realizacji planów gospodarki centralnie sterowanej
IV	lata 70. i 80. XX w.	wojewódzkie ośrodki postępu rolniczego	wspieranie dyfuzji innowacji rolniczych	udostępnianie nowych rozwiązań rolnikom i unowocześnianie gospodarstw	szybki rozwój nauki i przyrost liczby innowacji oraz modernizacja rolnictwa
V	lata 90. XX w. i 2. połowa II dekady XXI w..	Ośrodki Doradztwa Rolniczego, Krajowe Centrum Doradztwa Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich	wspieranie systemu gospodarki rynkowej	rozwiązywanie problemów rolników w nowym systemie gospodarki rynkowej	zmiana systemu gospodarki centralnie sterowanej na rynkową i perspektywa integracji z Unią Europejską
VI	okres po 2014 r.	Centrum Doradztwa Rolniczego i 16 ośrodków doradztwa rolniczego, izby rolnicze, podmioty leśne i niepubliczne	profesjonalne wspieranie rolników	zaspokajanie oczekiwań i potrzeb rolników	wymagania Unii Europejskiej i konieczność stworzenia jednolitego systemu doradztwa rolniczego

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Zawisza, 2013 (33), Doradztwo..., 2019/2020 (2)

Początki działalności oświatowej i edukacyjnej (I etap) wśród ludności wiejskiej na ziemiach polskich, przed powstaniem profesjonalnego doradztwa rolniczego, wiążą się z okresem około połowy XIX wieku. Wówczas doradztwo było prowadzone w ramach działalności kółek, towarzystw i szkół rolniczych. Etap II był właściwie zapoczątkowany w 1907 roku, gdy w Centralnym Towarzystwie Rolniczym w Warszawie powstał Wydział Kółek Rolniczych (13). W latach 20. i 30. XX w. powstało szereg izb rolniczych, do których należało między innymi prowadzenie doradztwa rolniczego oraz organizowanie wystaw i pokazów (6). Działalność doradczą prowadzili instruktorzy zatrudnieni w organizacjach rolniczych i nauczyciele szkół rolniczych. Dwudziestolecie międzywojenne (1918–1939) to okres rozwijania agronomii społecznej, który był znaczącym etapem tworzenia profesjonalnego doradztwa w Polsce przerwany wybuchem II wojny światowej (13).

Rozwój służby rolnej w okresie powojennym (lata 1944–1981)

W okresie powojennym organizacja i zakres doradztwa rolniczego ulegały częstym zmianom uwarunkowanym nową rzeczywistością polityczną i społeczno-gospodarczą. W pierwszych latach powojennych (1944–1949) starano się nawiązywać do doświadczeń okresu międzywojennego, przy izbach rolniczych powoływano instruktorów (26). Jednak zmiana polityki rolnej w kierunku uspołdzielczenia wsi (1949 r.) przyczyniła się do likwidacji tych stanowisk. W latach 1950–1956 funkcjonowała powiatowa administracja rolna, ale jest brak dokładniejszych danych dla tego okresu jej działania.

Lata powojenne do roku 1957 to okres charakteryzujący się stagnacją w rozwoju doradztwa rolniczego. W 1956 roku na podstawie uchwały nr 88 Prezydium Rządu (20) powołano rolnicze rejonowe zakłady doświadczalne, które początkowo były traktowane jako terenowe placówki naukowo-badawcze, adaptujące do lokalnych warunków wyniki zakończonych badań naukowych (26). Celem powołania RRZD było między innymi zapewnienie obsługi naukowej rolnictwa oraz systematycznego wprowadzania do produkcji osiągnięć nauki i przodujących doświadczeń praktyki. W 1957 roku reaktywowano działalność kółek rolniczych, w ramach których utworzono stanowisko agronoma. Następnie określono status społeczny i zawodowy służb rolnych, który był wynikiem wprowadzenia w życie zarządzenia nr 122 Ministra Rolnictwa z dnia 17 stycznia 1958 roku (27). W latach 50. i 60. XX w. doradztwo rolnicze było prowadzone przez instruktorów Związku Samopomocy Chłopskiej, państwowych ośrodków maszynowych, kółek rolniczych i służb gminnych (tab. 1). W 1968 roku w RRZD powołano powiatowych inspektorów doradztwa (tab. 2).

Tabela 2

Ewolucja instytucji i organizacji doradztwa rolniczego w Polsce

Lata	Instytucje i organizacje
1956	powołanie Rolniczych Rejonowych Zakładów Doświadczalnych (RRZD)
1968	powołanie powiatowych inspektoratów doradztwa w RRZD
1968–1972	gromadzka służba rolna
1973–1981	gminna służba rolna
1975	utworzenie Wojewódzkich Ośrodków Postępu Rolniczego (WOPR)
1981–1990	kadra doradcza WOPR
1991–1999	kadra doradcza Ośrodków Doradztwa Rolniczego (ODR), Centrum Doradztwa i Edukacji w Rolnictwie (CDiEwR)
1999–2004	Wojewódzkie Ośrodki Doradztwa Rolniczego (WODR), Ośrodki Doradztwa Rolniczego (ODR) i Regionalne Centra Doradztwa Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich (RCDRRiOW), Krajowe Centrum Doradztwa Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich (KCDRRiOW)
2005–2009 i następane	WODR, Centrum Doradztwa Rolniczego (CDR)

Źródło: Wawrzyniak, 2011 (26) i Zawisza, 2013 (33)

W IV etapie ewolucji doradztwa w 1968 roku zdecydowano się na koncentrację służby rolnej w gromadach ze stanowiskami agronoma, zootechnika i ich asystentów (28), przekształconej w 1973 roku w gminną służbę rolną (tab. 2). W czasie tej reformy krajowej administracji terenowej zamiast 6331 gromad, powołano około 2500 gmin (26). Zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 30 listopada 1972 roku (17) w skład gminnej służby rolnej wchodził kierownik tej służby i instruktorzy (specjalistyczni i terenowi). Do zadań gminnej służby rolnej należało między innymi prowadzenie instruktażu i doradztwa dla rolników oraz upowszechnianie wiedzy i postępu w rolnictwie.

W wyniku nowego podziału administracyjnego kraju w 1975 roku utworzono 49 województw, co spowodowało kolejną reorganizację służby rolnej. Wówczas na podstawie uchwały nr 12 Rady Ministrów (19) na bazie Rejonowych Rolniczych Zakładów Doświadczalnych utworzono Wojewódzkie Ośrodki Postępu Rolniczego (WOPR). Gminna służba rolna działała do 1981 roku, a jej funkcje doradcze przejęła kadra WOPR. Zatem zatrudnienie w 1975 roku kadry doradczej w WOPR można uznać za początek funkcjonowania służby doradczej w Polsce.

Tworzenie systemu doradztwa rolniczego (lata 80. i następne)

Ten etap rozwoju doradztwa rolniczego wiąże się ze zmianą systemu gospodarki centralnie sterowanej na rynkową, integracją Polski z Unią Europejską oraz przyjęciem zasad Wspólnej Polityki Rolnej. Przeprowadzono reorganizację służb doradczych polegającą głównie na przekształceniu WOPR w ośrodki doradztwa rolniczego (ODR). Z dniem 1 stycznia 1991 roku utworzone ODR podlegały wojewodom i miały za zadanie prowadzenie działalności głównie doradczej oraz jako uzupełniającej-działalności oświatowej, informacyjnej i upowszechnieniowej. Reorganizacja doradztwa doprowadziła do jego uspołecznienia, tj. powołania Społecznych Rad Doradztwa Rolniczego. Z dniem 1 stycznia 1991 roku również powołano Centrum Doradztwa i Edukacji w Rolnictwie, którego celem było zapewnienie efektywnego funkcjonowania systemu doradztwa rolniczego oraz tworzenie podstaw programowych i metodycznych kształcenia, szkolenia i doskonalenia kadr w rolnictwie (29). Na mocy zarządzenia nr 9 Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 18 grudnia 1998 roku (30) utworzono Krajowe Centrum Doradztwa Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich z siedzibą w Brwinowie. ODR jako jednostki budżetowe były dotowane przez państwo za pośrednictwem urzędów wojewódzkich. Ten system doradztwa do 1999 roku opierał się na 49 ODR zlokalizowanych w każdym województwie. Sytuacja uległa zmianie w 1999 roku, w momencie wprowadzenia nowego podziału administracyjnego kraju, poprzez powołanie 16 nowych województw w miejsce 49 i przywróceniu 314 powiatów (26). Następnie w związku z przystąpieniem Polski do UE i przyjęciem 22 października 2004 roku ustawy o jednostkach doradztwa rolniczego (22) struktura doradztwa rolniczego ma charakter dwuszczeblowy, obejmujący Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie (wraz z jego trzema oddziałami

w Krakowie, Poznaniu i Radomiu) oraz 16 ośrodkami doradztwa rolniczego. Centrum powołano z dniem 1 stycznia 2005 roku na bazie Krajowego Centrum Doradztwa Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich. Swoim zasięgiem obejmuje cały kraj i jest państwową jednostką organizacyjną posiadającą osobowość prawną. Do jego podstawowych zadań należy między innymi wprowadzenie jednolitych sposobów działania ośrodków doradztwa rolniczego, prowadzenie szkoleń dla pracowników ośrodków doradztwa, prowadzenie centralnego systemu informacji i bazy danych oraz upowszechnianie wyników badań naukowych (22). Centrum Doradztwa Rolniczego podlega Ministrowi Rolnictwa i Rozwoju Wsi (31, 32), który rozporządzeniem z dnia 23 grudnia 2004 r. (14) nadał nazwy ośrodków doradztwa oraz określił ich siedziby. Wojewódzkie ośrodki doradztwa rolniczego w latach 2005–2009 podlegały wojewodom, a od 1 sierpnia 2009 roku marszałkom sejmików wojewódzkich (14, 16, 24, 33). Od dnia 20 sierpnia 2016 roku ODR podlegają Ministrowi Rolnictwa i Rozwoju Wsi (25).

Aktualny stan doradztwa rolniczego w Polsce

Doradztwo rolnicze w okresie wchodzenia Polski do struktur Unii Europejskiej miało głównie charakter publiczny (tab. 3). Doradztwo pełni szereg funkcji wynikających z przypisanych mu zadań. Na tej podstawie można wyróżnić cztery jego funkcje, które są różnie określane (2, 4, 12). Według Parzonko (12), doradztwo rolnicze realizuje następujące funkcje:

- 1) doradczą, poprzez udzielanie rolnikom i innym mieszkańcom wsi pomocy w rozwiązywaniu problemów zawodowych, organizacyjnych i społecznych;
- 2) wdrożeniowo-upowszechnieniową, polegającą na wdrażaniu i upowszechnianiu wyników badań oraz wprowadzaniu nowych technologii produkcji w sektorze rolno-spożywczym;
- 3) informacyjną, obejmującą zbieranie, przetwarzanie i rozpowszechnianie informacji o rynkach rolnych, sytuacji w rolnictwie i przetwórstwie rolno-spożywczym oraz w otoczeniu rolnictwa poprzez wydawanie czasopism, biuletynów, broszur, ulotek itp.;
- 4) oświatową, polegającą na udzielaniu pomocy rolnikom i innym mieszkańcom obszarów wiejskich w uzupełnianiu kwalifikacji zawodowych poprzez doskonalenie zawodowe w formie kursów, seminariów, szkoleń, wycieczek, pokazów itp.

W innych opracowaniach wyodrębniono również cztery funkcje doradztwa (2, 4): edukacyjną, wdrożeniową, informacyjną i dochodową. Funkcja edukacyjna pod względem merytorycznym jest tożsama w ww. funkcją oświatową. Natomiast inny zakres cechuje funkcję dochodową, która wiąże się z pomnażaniem dochodów rolników.

Tabela 3

Typy dominujących organizacji doradczych w krajach UE-27

Typ organizacji doradczej	Kraj
Publiczna	Bułgaria, Grecja, Węgry*, Irlandia, Łotwa*, Polska* , Rumunia*, Słowacja*
Prywatna	Estonia*, Holandia
Organizacje rolników/Izby rolnicze	Austria*, Belgia, Cypr, Dania, Finlandia, Francja*, Litwa*, Portugalia, Słowenia*, Hiszpania, Szwecja
Publiczna/prywatna	Republika Czeska*, Wielka Brytania
Publiczna/prywatna/organizacje rolników	Niemcy*, Włochy, Malta
Publiczna/organizacje rolników	Luxemburg*

* kraje z izbą rolniczą

Źródło: Parzonko, 2016 (13)

System doradztwa rolniczego w Polsce tworzą różne jednostki (tab. 4). Podstawę systemu stanowią jednostki doradztwa, funkcjonujące na podstawie ustawy z dnia 22 października 2004 r. o jednostkach doradztwa rolniczego (22), które są państwowe i posiadają osobowość prawną. Zgodnie z cytowaną ustawą jednostkami doradztwa rolniczego są:

- Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie wraz z 3 oddziałami w Krakowie, Poznaniu i Radomiu;
- 16 wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego.

Tabela 4

Podstawy prawne i formy organizacyjne aktualnie funkcjonującego doradztwa rolniczego w Polsce

Podstawy prawne	Formy organizacyjne
Ustawa z dnia 22 października 2004 r. o jednostkach doradztwa rolniczego (Dz.U. 2004, nr 251, poz. 2507 z późn. zm.)	<ul style="list-style-type: none"> • Centrum Doradztwa Rolniczego • ośrodki doradztwa rolniczego
Ustawa z dnia 14 grudnia 1995 r. o izbach rolniczych (Dz.U. 1996, nr 1, poz. 3 z późn. zm.) i ustawa z dnia 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (Dz.U. 2007, nr 64, poz.427 z późn. zm.)	<ul style="list-style-type: none"> • izby rolnicze
Rozporządzenie MRiRW z dnia 7 maja 2008 r. o akredytacji podmiotów świadczących usługi doradcze w ramach działania „Korzystanie z usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013 (Dz.U. 2008, nr 89, poz.546 z późn. zm.)	<ul style="list-style-type: none"> • jednostki lasów państwowych • podmioty prywatne

Źródło: opracowanie własne

Centrum Doradztwa Rolniczego jest instytucją podlegającą Ministrowi Rolnictwa i Rozwoju Wsi (32). Centrum współpracuje z instytucjami administracji rządowej i samorządowej, organizacjami rolników, placówkami naukowo-badawczymi, ośrodkami doradztwa rolniczego i instytucjami pracującymi na rzecz rozwoju wsi i rolnictwa. Ośrodki doradztwa rolniczego są instytucjami doradczymi z osobowością prawną, podlegającymi od 20 sierpnia 2016 roku (25) Ministrowi Rolnictwa i Rozwoju Wsi (wcześniej podlegały sejmikom wojewódzkim), pełniącymi wiodącą rolę w świadczeniu usług doradczych mieszkańcom obszarów wiejskich (13, 22).

Inną instytucją mającą swoje miejsce w systemie doradztwa rolniczego są izby rolnicze działające na podstawie ustawy z dnia 14 grudnia 1995 r. (21) i ustawy z dnia 7 marca 2007 r. (23). Podstawowym zadaniem izb rolniczych jest działanie na rzecz rozwiązywania problemów rolnictwa i reprezentowanie interesów zrzeszonych w nich członków. Na podstawie rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 7 maja 2008 r. (15) powiększono liczbę jednostek świadczących usługi doradcze o jednostki lasów państwowych i prywatne podmioty doradcze. Warunkiem świadczenia usług przez te jednostki jest posiadanie przez nie akredytacji Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Po tych zmianach prawnych doradztwo rolnicze w Polsce ma charakter publiczno-prywatny. Dominującą pozycją w kształtowaniu polskiego systemu doradztwa rolniczego zajmują podmioty publiczne, a w mniejszym zakresie podmioty prywatne. Rozwój prywatnego doradztwa nastąpił po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej i wprowadzeniu głównych instrumentów wsparcia wsi (Sektorowego Programu Operacyjnego i Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich).

W ośrodkach doradztwa rolniczego w 2017 roku zatrudnionych było 4070 osób, w tym 3157 osób to specjaliści i doradcy, co stanowi 78% ogółem zatrudnionych (10). Zatrudnienie doradców w powiatowych zespołach doradztwa rolniczego (PZD) wynosiło, w zależności od wielkości powiatu i liczby gospodarstw rolnych, 6–9 osób. W strukturze zatrudnionych w PZD specjalistów i doradców przeważały osoby z wykształceniem wyższym (87,0%) i w wieku powyżej 51 lat (48,6%). Taka struktura zatrudnienia ze względu na wiek osób nie zapewnia możliwości zmiany pokoleniowej w doradztwie rolniczym. Z powodu niskich płac i braku perspektyw nie można liczyć na istotną zmianę w tym zakresie, gdyż młodzi ludzie z wyższym wykształceniem niechętnie podejmują pracę w jednostkach państwowego doradztwa rolniczego (10). Spadkowe tendencje zatrudnienia utrzymujące się w doradztwie publicznym stanowią zagrożenie utrzymania poziomu zaufania i kapitału społecznego wśród rolników i mieszkańców wsi (1). W tej sytuacji potrzebne są działania mające na celu powstrzymanie tego negatywnego procesu.

Podsumowanie

Struktura instytucjonalna doradztwa rolniczego w Polsce jest jeszcze niedoskonała. Wskazane są działania mające na celu doskonalenie systemu doradztwa rolniczego, aby był bardziej dostosowany do potrzeb rolników, a jednocześnie przejrzysty, funkcjonalny i efektywny. Jednym z czynników ograniczających efektywne działanie doradztwa jest zmniejszanie się zainteresowania pracą w państwowym doradztwie rolniczym z powodu niskich wynagrodzeń. Zdaniem Parzonko(13), wiodącą rolę w zakresie doradztwa powinny nadal pełnić państwowe jednostki doradcze. Pozytywny jest fakt, że po integracji Polski z Unią Europejską nastąpił dość szybki rozwój usług świadczonych przez prywatne jednostki doradcze (33).

Dobry system doradztwa jest jednym z podstawowych warunków podnoszenia konkurencyjności gospodarstw rolnych i wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich oraz czynnikiem zapewniającym transfer wiedzy od nauk rolniczych do praktyki rolniczej (13).

System Doradztwa Rolniczego (FAS – *Farm Advisory System*) w Polsce powinien uwzględniać takie wyzwania, jak: bezpieczeństwo żywnościowe, zmiany klimatu, opłacalność produkcji rolniczej, zrównoważony rozwój obszarów wiejskich, wzmocnienie spójności terytorialnej i społecznej, a jednocześnie dalsze upraszczanie procedur i zmniejszanie obciążeń administracyjnych oraz pogłębianie partnerstwa publiczno-prywatnego w zakresie poradnictwa rolniczego (4).

Do podstawowych zadań doradztwa rolniczego w Polsce nadal należy:

- zapewnianie rolnikom wsparcia edukacyjnego dla zapobiegania przewidywanym niepowodzeniom oraz samodzielnego rozpoznawania i rozwiązywania nurtujących ich problemów, głównie poprzez przekazywanie im brakujących wiadomości, kształtowanie pożądanych umiejętności i postaw;
- zapewnianie rolnikom wsparcia edukacyjnego dla pełnego zrozumienia wpływu na ich sytuację ogólnych zmian społecznych (9).

Zdaniem Z a w i s z y (8, 33), dla prawidłowego rozwoju doradztwa rolniczego w Polsce potrzebne jest:

- stworzenie jednolitego krajowego systemu doradztwa rolniczego opartego na wojewódzkich ośrodkach doradztwa rolniczego oraz Centrum Doradztwa Rolniczego jako jednostce wiodącej, a WODR powinien podlegać bezpośrednio CDR;
- ustabilizowanie struktur organizacyjnych doradztwa rolniczego;
- zaprzestanie modyfikacji struktur doradczych w zakresie podległości służbowej.

Literatura

1. Dąbrowski J., Matuszak E.: Kierunki poprawy potencjału doradztwa we wspieraniu innowacyjności w rolnictwie. *Zag. Doradz. Rol.*, 2018, 2: 57-75.
2. Doradztwo rolnicze 2019/2020. www.uwm.edu.pl/kpros/images/pracownicy/brodzińska/doradztwo_rolnicze/Doradztwo_Rolnicze_2019-2020.pdf (data dostępu 10.03.2020).
3. Drygas M.: Wiedza rolnicza jako podstawa działań edukacyjnych na obszarach wiejskich. W: Kierunki rozwoju doradztwa rolniczego w Polsce na tle tendencji światowych. Red. M. Drygas, J. Kania i A. Wiatrak. IRWiR PAN, Warszawa 2001; 26-46.
4. Firlej K., Rydz A.: System doradztwa rolniczego w Polsce oraz jego wykorzystanie w ramach działania 114 PROW 2007- 2013. *Rocz. Ekon. KPSW w Bydgoszczy*, 2012, 5: 199-222.
5. Izby rolnicze. <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/izby-rolnicze;3915897.html> (data dostępu 11.03.2020 r.).
6. Kalińska D.: Działalność izb rolniczych upowszechniających dobre praktyki rolnicze w Polsce okresu międzywojennego. *Zesz. Eduk. IMUZ Falenty*, 1997, 4: 63-72.
7. Kania J.: Status prawny doradztwa rolniczego w Polsce oraz jego rola we wdrażaniu instrumentów Wspólnej Polityki Rolnej. *Zag. Doradz. Rol.*, 2012, 4: 62-73.

8. Kowalska J.: Opinie organizacji i instytucji działających w obszarze rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich na temat funkcjonującego systemu doradztwa rolniczego oraz propozycje jego zmian. *Zag. Doradz. Rol.*, 2012, 4: 122-127.
9. Kujawiński W.: *Metodyka doradztwa rolniczego*. CDR, Poznań 2009.
10. Matuszak E.: Zatrudnienie w ośrodkach doradztwa rolniczego w 2017 roku. *Zag. Doradz. Rol.*, 2017, 4: 107-113.
11. Maziarz C.: *Andragogika rolnicza*. PWN, Warszawa 1979.
12. Parzonko A. J.: Rola doradztwa w rozwoju rolniczych grup producenckich. SGGW, Warszawa 2006.
13. Parzonko A. J.: Wybrane aspekty doradztwa rolniczego w Polsce. *Stud. Ekon. Region.*, 2016, 9(3): 121-131.
14. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 23 grudnia 2004 r. w sprawie nazw i siedzib oraz ramowego statutu wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego.
15. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 7 maja 2008 r. o akredytacji podmiotów świadczących usługi doradcze w ramach działania „Korzystanie z usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013 (Dz.U. 2008, nr 89, poz. 546 z późn. zm.).
16. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 4 grudnia 2009 r. w sprawie ramowego statutu wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego (Dz.U. 2009, nr 211, poz. 1634).
17. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 listopada 1972 r. w sprawie zasad organizacji, zadań i wynagrodzenia gminnej służby rolnej (Dz.U. 1972, nr 49, poz. 318).
18. Służba rolna. [https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/służba-rolna; 3976652.html](https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/sluzba-rolna;3976652.html) (data dostępu 11.03.2020).
19. Uchwała nr 125 Rady Ministrów z dnia 10 lipca 1975 r. w sprawie zasad funkcjonowania wojewódzkich ośrodków postępu rolniczego (niepublikowana).
20. Uchwała nr 88 Prezydium Rządu z dnia 22 lutego 1956 r. w sprawie powołania rolniczych rejonowych zakładów doświadczalnych oraz rolniczych rad naukowo-technicznych przy prezydiach wojewódzkich rad narodowych (MP, 1956, nr 25, poz. 358).
21. Ustawa z dnia 14 grudnia 1995 r. o izbach rolniczych (Dz.U. 1996, nr 1, poz. 32 z późn. zm.).
22. Ustawa z dnia 22 października 2004 r. o jednostkach doradztwa rolniczego (Dz.U. 2004, nr 251, poz. 2507 z późn. zm.).
23. Ustawa z dnia 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (Dz.U. 2007, nr 64, poz. 427 z późn. zm.).
24. Ustawa z dnia 23 stycznia 2009 r. o zmianie niektórych ustaw ze zmianami w organizacji i podziale zadań administracji publicznej w województwie (Dz.U. 2009, nr 92, poz. 753).
25. Ustawa z dnia 22 czerwca 2016 r. o zmianie ustawy o jednostkach doradztwa rolniczego (Dz.U. 2016, poz. 1176).
26. Wawrzyniak B. M.: Sposoby kształtowania systemów doradztwa rolniczego w świetle prawodawstwa polskiego. *Zag. Doradz. Rol.*, 2011, 4: 23-37.
27. Zarządzenie nr 122 Ministra Rolnictwa z dnia 17 stycznia 1958 r. w sprawie zadań instruktorów rolnych.
28. Zarządzenie nr 14 Ministra Rolnictwa z dnia 6 lutego 1968 r. dotyczące wytycznych w sprawie zadań i metod gromadzkiej służby rolnej oraz referenta rolnego.
29. Zarządzenie nr 2 Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 21 stycznia 1991 r. w sprawie utworzenia Centrum Doradztwa i Edukacji w Rolnictwie.
30. Zarządzenie nr 9 Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 18 grudnia 1998 r. w sprawie utworzenia Krajowego Centrum Doradztwa Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich (niepublikowane).
31. Zarządzenie nr 1 Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 4 stycznia 2005 r. w sprawie nadania statutu Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie.
32. Zarządzenie nr 27 Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 31 października 2008 r. w sprawie nadania statutu Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie.

-
33. Zawisza S.: Potrzeby doradcze w świetle opinii rolników i przemian systemu doradztwa rolniczego w Polsce. W: Publiczne doradztwo rolnicze wobec wyzwań przyszłości i oczekiwań mieszkańców wsi. Red. J. Kania i L. Leśniak. CDR, Kraków 2013; 82-104.
-

Adres do korespondencji:

prof. dr hab. Adam Harasim
Zakład Systemów i Ekonomiki Produkcji Roślinnej
IUNG-PIB
ul. Czartoryskich 8, 24-100 Puławy
tel. 81 47 86 805
e-mail: ahara@iung.pulawy.pl

AUTOR	ORCID
Adam Harasim	0000-0001-6395-1661